

Jak se rodilo nové muzeum v Dobrovici

HOW THE NEW DOBROVICE MUSEUM WAS FOUNDED

Karel Číž, Jaroslav Gebler – VUC Praha, a. s.
Martin Kolář – Muzeum a společenské centrum Dobrovice, o. p. s.
Vladimír Valter

Dobrovická muzea jsou unikátem. Nápad založit cukrovarnické muzeum a následné rozšíření myšlenky o rovnocennou expozici českého řepářství, lihovarnictví a města Dobrovice představují svým rozsahem a koncepcí v českém muzejním světě jedinečný počín. Vzhledem k jeho významu pro odbornou i širokou laickou veřejnost je bezesporu vhodné zaznamenat vše, co ke vzniku muzea vedlo.

Co založení muzea předcházelo

Snahy ukazovat úspěchy a dávnou tradici českého cukrovarnictví jsou doložitelné už od Zemské jubilejní výstavy 1891. Z ní i z dalších výstav byly získány exponáty pro pozdější Národní technické muzeum.

Celkově lze říci, že po II. světové válce se žádná česká instituce nezabývala muzeálními doklady vývoje čs. cukrovarnictví. Některé existující dílčí soubory, včetně archivů, zčásti zanikly při reorganizacích, stěhování a personálních změnách, někdejších centrálních či podnikových ředitelství, výzkumných složek a vysokých škol s cukrovarnickým zaměřením.

Bohužel, v muzeální celky se zvolna měnily některé naše cukrovary (např. Louny, Přelouč, Bedihošť). Modernizace cukrovarů byla pomalá, po roce 1945 byla potlačena nedostatkem přidělovaných investic. První nový cukrovar po II. světové válce byl dán do provozu až v roce 1953 ve Vávrovicích v podstatě

ve starém stylu a s relativně malým zpracovatelským výkonem. Za 45 let trvání znárodněného čs. cukrovarnictví se ani nenalezly peněžní prostředky, ani nebyl určen jediný pracovník v řídicích orgánech, který by systematicky mapoval historii tohoto průmyslu. Snaha ing. Zdeno Somory, který v roce 1988 oslovil v tomto směru slovenské cukrovarníky, byla ojedinělá a zůstala osamocená.

Po roce 1989 privatizace a úplná liberalizace trhu nastartovaly boj, ve kterém zanikla větší část dosud funkčních cukrovarů. Dílem se tak stalo z nadbytečnosti kapacit, dílem kvůli investičnímu rozmachu některých cukrovarů, dílem i kvůli absenci potřebného obchodního štěstí. Nicméně všechny v 90. letech zrušené cukrovary měly jedno společné – zůstala v nich řada historicky zajímavých materiálů a věcí. Závody zanikly prakticky ze dne na den. Zájem o ně projevili především jen sběrači kovů.

V roce 1995 do Výzkumného ústavu cukrovarnického v Praze nastoupil ing. Daniel Froněk. Kromě pracovních povinností jevil mimořádný zájem o cukrovarnictví, jako významný obor národního hospodářství v našem státě vůbec. První cukrovar poznal u svých prarodičů v Novém Bydžově, později řadu let jezdil ve svém volném čase po cukrovarech, zejména těch rušených, a vesměs úspěšně se snažil zachraňovat poslední zbytky materiálů, předmětů a informací, které tehdy byly bezprostředně ohroženy likvidací. Byla to činnost časově a fyzicky náročná, protože ročně bylo rušeno až deset cukrovarů. Kupodivu o takovou činnost ze strany státních institucí nebyl žádný aktivní zájem. Ing. Froněk jezdil, dokumentoval a sbíral, věci odvážel

Obr. 1. Sběratelská činnost D. Froňka: a – transport zákl. kamene z Bašnic, b – pásová váha z Litovle, c – část váhy Chronos z Kojetína

často za situací, kdy na konci budov cukrovarů pracovaly bagry. Byl povzbuzen příznivým ohlasem u svých kolegů, kteří k cukru chovali přinejmenším stejný vztah, jako on. Bylo patrné, že se rodí poměrně rozsáhlá systematicky tříděná sbírka cukrovarnických památek, která však byla ukládána a deponována pouze ve skladových, nikoliv výstavních prostorách.

Při četných setkáních, která v různých podobách pokračují dodnes, se zrodila myšlenka podpořit ing. Froňka v jeho déle trvající představě o cukrovarnickém muzeu v České republice. Začátky nebyly jednoduché, neboť bylo jasné, že největší problém bude s dostatkem financí, což se také potvrdilo. Bylo však žádoucí, aby všechny čas vynaložený na urychlené ježdění po zrušených cukrovarch a doslova hromady na poslední chvíli zachráněných cukrovarnických materiálů nepřišly vniveč tím, že budou odvezeny k Froňkovým na chalupu a tam je časem pohltí skladištní škůdci všeho druhu (i když zde byly podmínky mnohokrát lepší, než v leckterém muzeu či archivu). Naštěstí se ing. Froněk včas, i za podpory rodiny, rozhodl věnovat část svého volna i myšlence založení samostatného cukrovarnického muzea. A tak se od konce roku 1997 pomalu začaly odvíjet reálné základy obnovy důstojného muzejního stánku českého cukrovarnictví.

Rozhodujícím impulsem byla návštěva deponitáře Národního technického muzea v pražské Invalidovně, který několikrát na konci 90. let navštívil. Tam uviděl, v jakém prostředí a jaké poklady zde leží. Poté dojednal návštěvu vedoucích pracovníků z TTD Dobrovice, kteří svým přístupem a rozhodností na náklady firmy zrekonstruovali a zachránili tak od zničení největší exponát – model cukrovaru z roku 1908.

Dalším reálným krokem, umožněný trojicí Jaroslav Děžinský, Jan Petříček a ing. Oldřich Reinberg, byl v roce 2003 vznik deponitáře v areálu cukrovaru v Dobrovici, kam začal ing. Froněk vozit k uložení těžší a rozměrnější archiválie a exponáty. Využíval případně i různá jiná místa v Čechách a na Moravě – tak ještě dnes jedno „překladiště“ existuje v Hulíně na Kroměřížsku.

Daniel Froněk od prosince 2004 do dubna 2005 oslovil prof. ing. Z. Bubníka, CSc.; doc. ing. dr. K. Číže, CSc.; ing. J. Geblera, CSc.; prof. ing. P. Kadlece, DrSc.; doc. ing. dr. V. Valtera, DrSc.; a ing. M. Žďárskou, kteří měli vytvořit přípravný výbor k založení cukrovarnického muzea. Všichni byli ochotni nezištně pomoci ve svém volném čase.

Nezbytnou součástí přípravy muzea bylo i právní ukotvení projektu. Proto byla oslovena pražská advokátní kancelář JUDr. Kolářové, která v létě 2005 připravila právní rešerši a koncept vybudování muzea s doporučením založení obecně prospěšné společnosti jako nejvhodnější právní formy muzea.

Další etapou bylo nalezení vhodných prostor pro muzeum. Nejprve byly hledány v Praze (například v Karlíně a na Pankráci), později i mimo Prahu, avšak snaha nebyla úspěšná. Po uzavření cukrovaru v Praze-Modřanech hledal ing. Froněk nejvhodnější lokalitu s cílem umístit muzeum vedle existujícího cukrovaru, a to ještě za podmínky, že by vytipovaný cukrovar měl přežít tehdy chystanou reformu cukerního systému Evropské unie, kam mezitím vstoupila i Česká republika. Za tím účelem vytvořil kritéria pro výběr lokality, a každou obec, kde ještě v roce 1989 fungoval cukrovar, podrobil zkoumání. Jako nejlepší ve všech podmínkách vycházela Dobrovice, za jistých podmínek i Bedihošť na Moravě. Určitý zájem o cukrovarnické muzeum ve spojitosti s vinařstvím jižní Moravy projevil cukrovar v Hrušovanech nad Jevišovkou, a. s.

Nakonec přišlo rozhodnutí (8. prosince 2006) z Dobrovice: ing. Reinberg navrhl zřídit cukrovarnické muzeum v chátrajícím areálu bývalého hospodářského dvora, ležícího v sousedství

Obr. 2. Stavební úpravy v areálu budoucího muzea v Dobrovici

zámku, cukrovaru a náměstí, pro který sám již delší dobu hledal smysluplné využití.

Zcela klíčovou otázkou realizace projektu bylo jeho financování. Při hledání řešení ing. Froněk po předchozích konzultacích ještě v březnu 2007 oslovil oddělení administrace projektů Úřadu regionální Rady regionu soudržnosti Střední Čechy a sám se pokusil absolvovat proces administrace žádosti. Bylo však zřejmé, že pro jednoho člověka je to úkol nadmíru obtížný. A vzhledem k tomu, že se v dohledné budoucnosti celým projektem měl zabývat tým lidí, tyto a další individuální aktivity zastavil. Skončila tak poměrně dlouhá etapa pokusu o založení samostatného českého muzea cukrovarnictví. I když nebyla završena tím hlavním a žádoucím výsledkem, vyvolala proces, který již nešlo zastavit a který byl podstatně rychleji dokončen o tři roky později.

Budování muzea – v režii TTD a města Dobrovice

Svým způsobem to bylo veliké štěstí, protože se časově potkal nápad a pokus o založení cukrovarnického muzea s úvahou a hledáním využití hospodářského dvora cukrovaru (cenné kulturní památky) s myšlenkou obnovy kdysi existujícího muzea města Dobrovice. Také není náhoda, že se tak stalo v jednom místě. Dobrovice je dnes považována za kolébku českého cukrovarnictví, slavného českého odvětví lidské činnosti, které

Obr. 3. Příprava expozice v pavilonu M4

zásadním způsobem zasáhlo do světové výroby cukru a ovlivnilo řadu dalších oborů. Současně je Dobrovice se svým okolím místem nadmíru kulturním, společenským a přírodně zajímavým.

Vedení společnosti TTD hledalo smysluplné využití pro zchátralý hospodářský dvůr, který svým umístěním zasahuje do areálu cukrovaru. Uvědomovalo si svou zodpovědnost za stav dvora vůči okolí, městu. Na základě společného jednání mezi zástupci společnosti TTD a města Dobrovice byla oběma stranami založena obecně prospěšná společnost, která zastřešila plánovanou rekonstrukci areálu. Souběžně s tím se hledala a diskutovala vlastní náplň tohoto rozsáhlého areálu. Hlavní ideou od samotného začátku bylo zřízení muzea města Dobrovice a muzea cukrovarnictví. Po dalších diskuzích se expozice rozšířila i o muzeum řepářství a o muzeum lihovarnictví – tj. o obory, které jsou na sobě historicky závislé a úzce propojené.

Po odsouhlasení těchto základních tezí ze strany zakladatelů byl další postup prací cílený a rychlý. Prvním, kdo byl pověřen organizací a zahájením prací na projektu byl, od října 2007 ing. Martin Kolář. Vytvořil projektový tým, který zanalyzoval možnosti skýtající ve využití evropských strukturálních fondů. Jako jeden z nevhodnějších byl vybrán regionální operační program pro region soudržnosti Střední Čechy, který se zaměřoval na zlepšení dopravní dostupnosti a propojení regionu, vč. modernizace prostředků veřejné dopravy, podporu rozvoje infrastruktury i služeb cestovního ruchu, kam spadala i rekonstrukce, revitalizace kulturních památek a rekonstrukce a obnova muzeí. Mezi členy projektového týmu, kteří se podíleli na přípravě žádosti, byli: ing. Oldřich Reinbergr – generální ředitel společnosti TTD, Mgr. Josef Hrobník – starosta města Dobrovice, Mgr. Radka Hložková – právnická společnosti TTD, dr. Jana Bimová – tajemnice Městského úřadu Dobrovice, ing. Jana Kořínková – finanční ředitelka společnosti TTD, ing. Luboš Havlík – stavební inženýr společnosti TTD, Mgr. Tomáš Sedláček – místostarosta města Dobrovice, ing. Martin

Kolář – asistent generálního ředitele společnosti TTD, ing. Daniel Froněk – příprava obsahové náplně muzeí, ing. Karel Duffek, CSc. – příprava obsahové náplně muzeí, akad. arch. Vladimíra Axmannová – projektová dokumentace, ing. David Říha – manažer daňového týmu společnosti PricewaterhouseCoopers, ing. Petr Wudy – projektant a Mgr. Monika Smejkalová – konzultantka daňového oddělení společnosti PricewaterhouseCoopers.

Obecně prospěšná společnost Muzeum a společenské centrum Dobrovice byla zapsána do Obchodního rejstříku 3. ledna 2008 a ředitelem byl jmenován na dobu rekonstrukce ing. Luboš Havlík. Vedle samotného založení společnosti probíhala i příprava podkladů pro zajištění projektové žádosti. Veškeré podklady musely být dodány na úřad ROP Střední Čechy nejpozději do 28. února 2008, což se nakonec o den dříve při zvýšeném úsilí všech zainteresovaných podařilo.

Vzhledem ke skutečnosti, že stavebně-historický průzkum potvrdil cennost a ojedinělost stavby (zachované renesančně-barokní prvky a celky), vyšplhala se žádaná částka do patřičných výšek. Žádost prošla několika koly hodnocení a na konci července 2008 byla shledána vyhovující všem hodnotícím kritériím v podobě rozhodnutí Výboru Regionální rady soudržnosti Střední Čechy s přiřknutou částkou ve výši 165 milionů korun, čímž byl završen první krok vedoucí k naplnění projektu.

Pro zatraktivnění připravovaných muzejních expozic navázala obecně prospěšná společnost spolupráci například s Národním technickým muzeem v Praze, Národním zemědělským muzeem, Muzeem Mladoboleslava, Českou zemědělskou univerzitou v Praze, Výzkumným ústavem cukrovarnickým Praha, Řepářským institutem Semčice, Českomoravským cukrovarnickým spolkem, Svazem lihovarů ČR, Svazem pěstitelů cukrovky Čech, Syngentou Czech, Moravským lihovarem Kojetín aj.

Po přípravné fázi nastala další neméně náročná a důležitá etapa rekonstrukční, která byla započata v září 2008. Na základě výběrového řízení na generálního dodavatele stavby byla vybrána společnost Metrostav, a. s. – divize 1, která po předání staveniště okamžitě zahájila práce. Jednotlivé objekty byly vyklizeny a následovalo vybourání dodatečně vnesených konstrukcí a prvků. Po odkrytí hlavních nosných konstrukcí byly provedeny detailní průzkumy. Na jejich základě byly hlavní nosné konstrukce (základy, nosné stěny, stropní konstrukce, krovy, atd.) opraveny. Sejmuté prvky byly pod dohledem Národního památkového ústavu v Praze posouzeny a v maximální míře byly zabudovány zpět do objektu.

Podoba areálu dvora se počala poměrně rychle vracet do stavu 16. století, do období renesance. První zmínka o dvoře je totiž již z roku 1541, stopy doložené díky dendrologickému průzkumu hovoří o dostavbě v letech 1568 a 1578. Celou fází stavební rekonstrukce provázela řada nezbytných doprovodných akcí, kontrolních a předávacích dnů. Celá tato více než šestnáct měsíců trvající fáze byla završena úspěšnou kolaudací 14. ledna 2010. Další balvan tak byl odvalen z cesty k cíli.

Po stavební rekonstrukci se naplno rozběhly práce na interiérech jednotlivých pavilonů a částí dvora, jež plně převzala ing. Ludmila Radková, která nastoupila na pozici ředitelky Dobrovických muzeí v září 2009. Cukrovarnictví a především řepářství nejsou pro ing. Radkovou cizí pojmy, neboť pracovala v nedalekých Semčicích v oblasti šlechtění řepy, díky čemuž tak může zúročit své znalosti zcela originálním způsobem.

Z doby pokusu o vlastní založení muzea zůstal nevyužit tým lidí, odborníků v cukrovarnictví. Proto ing. Reinbergr souhlasil s Froňkovým návrhem, aby tyto osobnosti byly znovu osloveny

Obr. 4. Aranžování expozic

Obr. 5. Práce na stavbě chýše z doby bronzové původní technikou

a vytvořily reprezentativní a poradní orgán Dobrovických muzeí – kuratorium. Tento útvar byl samozřejmě rozšířen i o osobnosti z oborů pěstování řepy, lihovarnictví a posléze i z řad zástupců města Dobrovice. Z původního šestičlenného týmu se počet rozšířil na současných třináct ve složení: PhDr. Luděk Beneš, prof. ing. Zdeněk Bubník, CSc., doc. ing. dr. Karel Číž, CSc., ing. Josef Diviš, ing. Daniel Froněk, ing. Jaroslav Gebler, CSc., PhDr. Karel Herčík, ing. Jaromír Chochola, CSc., prof. ing. Pavel Kadlec, DrSc., Jiří Linhart, prof. ing. Josef Pulkrábek, CSc., doc. ing. Dr. Vladimír Valter, DrSc. a ing. Miloslava Žďárská.

Na vytváření expozic, úpravě a instalaci exponátů se zejména podíleli: ing. Vladislav Balšánek, ing. arch. Ivana Bednaříková, Eliška Braidlová, Bc. Hana Bucková, ing. Josef Diviš, ing. Karel Dufek, CSc., ing. Daniel Froněk, ing. Jaroslav Gebler, CSc., ing. Luboš Havlík a jeho pracovní skupina, Václav Horák, ing. Jaromír Chochola, CSc., ing. Alois Jirsák, CSc., Mgr. Lenka Juřenová, ing. Jan Křováček, Ph.D., ing. Ivan Konečný, CSc., ing. Blahoslav Marek, prof. ing. Pulkrábek, CSc., ing. František Puršl, CSc., ing. Ludmila Radková, Michal Roh, ing. Tomáš Sedláček, Mgr. Pavel Sosnovec, Lenka Suchomelová, Radim Šnábl, Mgr. Anna Šťastná, společnosti: Matrix media, s.r.o., a Artbureau Prague. Také všem ostatním, zde nejmenovaným, patří velké poděkování a obdiv za práci odvedenou v rekordně krátkém čase.

Celá rekonstrukce dvora na muzea byla a je v Dobrovici velmi sledovanou akcí. Je proto vhodné vyzdvihnout veškerou podporu, kterou muzejní akci věnuje ing. Reinberger, a to nad rámec svých povinností a řešení závažných problémů v oboru cukru a zejména v oblasti libu. To samé lze uvést i o starostovi města Mgr. Josefovi Hrobníkovi. Současně je zapotřebí poděkovat za podporu také všem ostatním, kteří se na tomto projektu podílejí. Dávají tak jasně najevo důležitost a význam celé věci.

Souhrn

Rozhodnutí založit cukrovarnické muzeum a následné rozšíření myšlenky o rovnocennou expozici českého řepářství, lihovarnictví a města Dobrovice představují svým rozsahem a koncepcí v českém muzejním světě jedinečný počín. Článek popisuje všechny důležité události, které ke vzniku muzea vedly. Zrod Dobrovických

muzeí je typickým postupným procesem začínajícím v 90. letech. Na individuální snahy jednotlivce trvající až do začátku roku 2007 navázala společná týmová práce skupiny lidí, města a firem. Jen díky této druhé fázi jsou Dobrovická muzea po necelých třech letech skutečností. Za dnešním výsledkem je nespočítatelné množství času, cest, práce, ale i osobních obětí. I proto stojí za to celou anabázi vzniku připomenout a zaznamenat.

Klíčová slova: Dobrovická muzea, sbírková činnost, budování expozic.

Literatura

1. KOLÁŘ M., HAVLÍK L.: V Dobrovici na Mladoboleslavsku vzniká Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepářství a Města Dobrovice. *Listy cukrov. řepář.*, 125, 2009 (7/8), s. 238–244.

Číž K., Gebler J., Kolář M., Valter V.: How the New Dobrovice Museum Was Founded

The decision to set up a sugar industry museum, then its extension to full-scale displays on Czech sugar beet growing, distillery and on the town of Dobrovice is an exceptional feat in the Czech museology as to its scope and concept. The article relates all important events leading to the Museum founding. The birth of the Dobrovice Museum has been a gradual process starting as soon as in the 1990s. An individual endeavour up to 2007 was taken over as teamwork undertaken together by people, companies and the town. This was thanks to this second phase that the Dobrovice Museum became a reality in less than three years. This result has required a great amount of time, travel, work, as well as personal commitment. This is one more reason to make the whole setting-up process known and to record it.

Key words: Dobrovice Museum, museology, building displays.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. Ing. Dr. Karel Číž, CSc.; Ing. Jaroslav Gebler, CSc., VUC Praha, a. s., U Jednoty 7, 142 00 Praha 4, Česká republika, e-mail: j.gebler@vucpraha.cz